

## OVER PORTRETTEEN VAN GENTSE GERMANISTEN

YVAN DE MAESSCHALCK

Els Van Damme & Yves T'Sjoen (red.),  
*Portretten van Gentse Germanisten*  
Antwerpen, Woolf, 2021, 262 pp.

Naar aanleiding van het negentigjarige bestaan van de alumniwerking aan de RUG/UGent besloot het bestuur van de Bond van Gentse Germanisten (BGG) een biografisch getint overzicht te publiceren van alle intussen overleden professoren in de Germaanse filologie. Het resultaat is een goed gevuld boek dat 53 portretten presenteert van taalkundigen en literatuurhistorici die vanaf de oprichting in 1817 de dienst hebben uitgemaakt aan de Gentse universiteit. Sinds de Bologna-hervorming (1999) bestaat 'de Germaanse' als aparte studierichting niet meer, maar als 'erkende alumnivereniging' nog wel. Bovendien leert zo'n terugblik veel over de soms blijvende impact van sterke – en ook minder sterke – persoonlijkheden op bepaalde ontwikkelingen in diverse vakgebieden.

Het overzicht is, op een verhelderend 'woord vooraf' van Joost Buyschaert en een 'verantwoording' van de redacteurs Els Van Damme en Yves T'Sjoen na, zuiver alfabetisch geordend. Ondanks het weinig avontuurlijke karakter van een dergelijke ordening, lichten een paar lijnen op die een aantal figuren met elkaar verbinden. Wat de letterkundige neerlandistiek betreft, was er bijna van meet af aan belangstelling voor de Reynaertstudie. Jan Hendrik Bormans (1801-1878), benoemd tot buitengewoon hoogleraar in 1835, boog zich al in 1836 over *Reinardus Vulpes*, de Latijnse verta-



ling van *Van den vos Reynaerde*, uitgerekend in hetzelfde jaar waarin Jan Frans Willems zijn *Reinaert de Vos* uitgaf (p. 33). De Friese hoogleraar Foeke Buitenrust Hetteema (1862-1922), die minder dan twee jaar aan de Gentse alma mater les gaf (1917-1918), verzorgde in 1903 een 'tekstuitgave van *Van den vos Reynaerde* naar het Comburgse handschrift' (p. 38). Jozef Vercoullie (1857-1937), vooral bekend om het eerste wetenschappelijk *Beknopt Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal* (1890), publiceerde ook een studie over *De diersage en Reinaert de Vos* (1925). Dezelfde onderzoekslijn werd aangehouden door Paul De Keyser (1891-1966), die zowel *Reinaerts historie* (1938) als *Van den vos Reynaerde* (1943) uitgaf, én zich verdiepte in de (anderstalige) bronnen van de Vlaamse Reynaert in *De avonturen van Ysingrijn en Reinaert* (1942). Antonin Van Elslander (1921-1999), de specialist bij uitstek op het gebied van de rederijkersliteratuur, bezorgde trouwens in 1984 een licht bijgewerkte (tien-de) herdruk van De Keyser's Reynaerteditie. Overigens begaf ook de uit het Nederlandse Haarlem afkomstige Henri Logeman (1862-1936), die als 'de vader van de Germaanse' in Gent kan worden beschouwd, zich op het Reynaertpad: hij wijdde o.m. een vergelijkend onderzoek aan William Caxtons Engelse vertaling (1481) van Gheraert Leeus Goudse *Reynaert*-druk uit 1479. De academische opdracht van Logeman duurde veertig jaar en was aanvankelijk heel breed, maar spitste zich na verloop van tijd toe op 'de Engelse filologie'. Tegelijk introduceerde hij, mede dankzij zijn echtgenote, de studie van de Scandinavische talen, die later door George Meir (1900-1944) en vooral Alexander Bolckmans (1923-1990) tot een volwaardige vakgroep uitgroeide. Logeman was bovendien de eerste om het belang van het (internationaal) fonetisch schrift in te zien en te propageren. Daarmee baande hij de weg naar wat een tweede verhaallijn zou wor-

den in de Nederlandse taalstudie: blijvende aandacht voor gesproken taalvariatie en de daarmee verbonden dialectologie. Onder impuls van Edgar Blancquaert (1894-1964), die meewerkte 'aan de Nederlandse vertaling van het Verdrag van Versailles' (1919) en in 1939 ook even Minister van Onderwijs was, werd de indrukwekkende *Reeks Nederlandse Dialectatlassen* (16 banden) opgezet en kwam het Fonetisch Laboratorium (1929) tot stand (waarvan Marcel Hoebeke (1918-1990) later de leiding op zich nam). Zijn flamboyante opvolger Willem Pée (1903-1986), een netwerker avant la lettre, bouwde het dialectologische bestand verder uit. Hij stichtte De Vereniging voor de Beschaafde Omgangstaal (VBO), werd lid van talloze commissies, waaronder de Belgische Spellingcommissie (1945) en de Commissie Pée-Wesseling (1967; 1969), en gaf de aanzet tot het meerdelige *Woordenboek van de Vlaamse dialecten* (WVD). Dat laatste werd vooral door zijn opvolgers en/of medewerkers Valeer Frits Vanacker (1921-1999), Johan Taeldeman (1943-2017), Hugo Ryckeboer (1935-2020), Magda Devos e.a. gerealiseerd (en is trouwens nog altijd niet afgewerkt).

Terwijl de vrijzinnige flamingant en socialist Pée door zijn academische erfgenaam Jacques Van Keymeulen onomwonden '*een bon vivant en een man met impulsen*' genoemd wordt (p. 162), spaart Magda Devos haar lof voor het onverdroten werk van haar voormalige collega Ryckeboer niet. Hoewel hij levenslang wetenschappelijk medewerker bleef en geen hoogleraar werd, kan hij bogen op de meest omstandige bijdrage in dit professorale huldeboek: hij wordt expliciet '*de grootste expert ter zake*' genoemd (p. 181), d.w.z. inzake dialectologie, historische taalkunde, taalsociologie, lexicografie en taalvariatie. En dat is meer dan een mondvul. Wat de diachronische studie, toponymie en antroponymie betreft, wordt hij mijns inziens alleen overtroffen door Maurits Gysseling

(1919-1997), wiens talloze detailstudies en *Corpus van Middelnederlandse teksten (tot en met het jaar 1300)* (1977-1987) hem blijvende internationale erkenning hebben bezorgd. Hoewel ook de literaire geschiedschrijving tot een Gentse traditie is uitgegroeid, met *De literatuur, haar historiografie en methodes* (1939) van Frank Baur (1887-1969) als startpunt en de *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur* (2006-2017) onder de (gedeelde) hoofdredactie van Anne Marie Musschoot als voorlopig eindpunt, vormt de verwevenheid van de studierichting Germaanse filologie met de Vlaamse beweging beslist een derde lijn. Tot de Eerste Wereldoorlog maakten hoogleraren als Jan Hendrik Bormans, Paul Fredericq (1850-1920), Jacob Heremans (1825-1884), Constant Ferdinand Serrure (1805-1872) en Jozef Vercoullie deel uit van flamingantische cultuurverenigingen of drukkingsgroepen. Zo schaarde Bormans zich 'in de Vlaamsgezinde groep rond Jan Frans Willems' en werd Fredericq een van de vaandeldragers van het Vlaamsgezinde liberalisme. Over de voortrektersrol en correspondentie van enkele vroeg-negentiende-eeuwse boegbeelden uit de Vlaamse beweging – o.a. Jan Frans Willems (1793-1846) en Frederik Augustijn Snellaert (1809-1872) – werd uitvoerig gepubliceerd door Ada Deprez (1928-2015), een overtuigde Vlaams-nationaliste die vanaf 1981 jarenlang redacteur was van *Wetenschappelijke Tijdingen*. Dat de vernederlandsing van de Gentse universiteit, een centraal streefdoel voor de Vlaamse beweging vanaf de late negentiende eeuw, ook een strijdpunt werd voor een aantal professoren, laat zich raden. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd een aantal academici ertoe verleid om in te gaan op het aanbod van de Duitse bezetter en het Frans in te ruilen voor het Nederlands aan de zogeheten Von Bissing-universiteit. Dat gold bijvoorbeeld voor de in 1917 aangestelde flamingant Hippoliet Meert (1865-1924), die

ook in diverse andere functies een belangrijke rol speelde in het activisme en na de Wapenstilstand naar Nederland vluchtte. Willem De Vreese (1869-1938), sinds 1895 docent, later hoogleraar en vanaf 1912 ook hoofdbibliothecaris, sloot zich aan bij de radicale activisten van Jong-Vlaanderen en was vanaf de lente van 1918 voorzitter van de tweede Raad van Vlaanderen. Antoon Jacob (1889-1947) doceerde van 1916 tot 1918 en opnieuw tussen 1941 en 1944, waarbij hij openlijk zijn sympathie voor het nazisme betuigde, tot in de collegezaal toe.

Dat August Vermeylen (1872-1945), die vanaf 1923 literatuur- en nadien ook kunstgeschiedenis doceerde, in 1930 de eerste rector werd van de vernederlandsde Gentse universiteit, was uiteraard dé bekroning van zijn volgehouden oppositie tegen welke (taalkundige of sociaal bepaalde) vorm van onderdrukking dan ook. Als decaan van de Letterenfaculteit kwam Vermeylen in 1929 in aanvaring met de internationaal befaamde historicus Henri Pirenne (1862-1935), die weigerde in het Nederlands les te geven en overstapte naar de Université Libre de Bruxelles (p. 256). Vermeldenswaard vanuit een heel andere optiek is dat de in Leuven opgeleide filoloog Klassieke en Oosterse talen Walter Couvreur (1914-1966), die in Gent naast Tochaars en Hettitisch vooral de Vergelijkende spraakkunst van de Indo-Europese talen doceerde, in 1954 medestichter en kortstondig de eerste voorzitter was van de Volksunie.

Het hoeft geen betoog dat, behalve aan de neerlandistiek, ook getimmerd werd aan de vakgroepen Engels en Duits. De anglistiek kan bogen op een aantal opvallende hoogleraren, o.a. literator en Engelandkenner Franz De Backer (1891-1961). In zijn roman *Longinus* (1934) evoceert hij de IJzertragedie tijdens de Eerste Wereldoorlog, die hij als vrijwilliger aan het front van dichtbij had meegemaakt. Als academicus introduceerde

hij het filologisch onderzoek naar William Shakespeare (1564-1616) aan de Gentse universiteit. In zijn voetspoor zou de studie van laatstgenoemde een hoge vlucht nemen, onder meer dankzij het monnikenwerk van Willem Schrickx (1918-1998), die hoewel allesbehalve een bevlogen of vooruitstrevend docent, toch toeliet dat Bob Dylan het voorwerp uitmaakte van een masterscriptie, lang vóór aan de *singer-songwriter* de Nobelprijs voor Literatuur (2016) werd toegekend. De taalkundige studie van het Engels is evenwel vooral te danken aan de indrukwekkende figuur van Georges Van Langenhove (1892-1943), die zelfs een tijdlang meewerkte aan de *New English Dictionary*. Na zijn proefschrift over het Engelse gerundium concentreerde hij zich vooral op de Vergelijkende spraak-kunst van de Germaanse en later ook die van de Romaanse talen. Hij interesseerde zich bovendien voor het Oudnoors en publiceerde als eerste in deze faculteit over (Brusselse) runen. Bijzondere aandacht voor runologie legde ook een van zijn opvolgers aan de dag. René Derolez (1921-2005), die als *graduate fellow* twee jaar aan de universiteit van Harvard studeerde, promoveerde op het proefschrift *Runica Manuscripta: The English Tradition* (1954), een lijvig boekwerk dat nog altijd 'een vooraanstaande plaats' inneemt in het runenonderzoek (p. 62). Derolez was een briljant en internationaal gewaardeerd geleerde, die zowel Oudengels, Oudnoors als Toegepaste taalkunde doceerde. Hij was bovendien een eminent kenner van de Germaanse mythologie en kreeg in 1975 de Francqui-leerstoel aangeboden in Luik. Hij dichtte zichzelf, naar het voorbeeld van zijn Britse vakgenoot John Firth (1890-1960), graag een *'seminal mind'* toe, maar daar maakte gestructureerd lesgeven helaas geen deel van uit. Over de professoren die Duitse taal- en/of letterkunde hebben onderwezen, zou een apart boek te schrijven zijn. Hun situatie

werd hoe dan ook gecompromitteerd of bemoeilijkt door de Duitse bezetting tijdens beide wereldoorlogen. Dat leverde onder meer docenten op die zich openlijk aan racistische uitspraken waagden, met name Max Ittenbach (1907-1944) en Lutz Mackenzen (1901-1992), die allebei lid waren van de NSDAP en tijdens de Tweede Wereldoorlog gastprofessor in Gent. Het siert de redactie dat zij in het overzicht niet worden wegge-moffeld of verzwegen, maar ook dat zij respectievelijk als *'deze hardnekkige antisemiet'* (p. 105) en *'een overtuigde antisemiet'* (p. 130) worden weggezet. Een opmerkelijke figuur was ongetwijfeld de Vlaamsgezinde liberaal Robert Foncke (1889-1975), wiens academische loopbaan in 1922 van start ging en die bovendien faam genoot als volkskundige. Hij werd ook de eerste voorzitter van de pas gestichte BGG (1932-1935) en komt in beeld als een vakbekwame, ruimdenkende en veeleisende hoogleraar die rechtvaardigheid hoog in het vaandel droeg, zoals onder meer blijkt uit een anekdotische getuigenis van Gilbert De Smet (1921-2003) en uit de hier geciteerde *Memoires* van de voormalige Belgische premier Leo Tindemans (1922-2014). Met Gilbert De Smet trad een historisch gericht taalkundige pur sang aan. Hoewel hij tijdens de Tweede Wereldoorlog een *'onvoorzichtigheid'* beging, zoals *'zijn goede vrienden Simons en Goossens het uitdrukken'*, onder meer door in Bonn, Posen (Poznan) en Leipzig te gaan lesgeven én lid te worden van *'enkele collaborerende verenigingen'* (p. 65), kreeg hij na de verdediging van zijn doctoraal proefschrift onder de vleugels van Robert Foncke in 1951 bekleedde hij gedurende een tiental jaar de leerstoel Duitse taalkunde aan de katholieke universiteit van Nijmegen. Hij werd er, zo schrijft Luc de Grauwe, *'collega van o.a. de beroemde Vlaamse theoloog Edward Schillebeeckx'* (p. 66). Een bedenking in de marge, die tegelijk aangeeft dat De Smet

zich op grote intellectuele hoogte bevond. Vanaf 1966 kreeg hij dezelfde leerstoel toegewezen aan de Gentse universiteit, zij het pas nadat de in 1960 tot docent benoemde Nederlander Nicolaas Minis (1912-1988) het in 1964 al voor bekeken hield. De Smet bleek een even gedreven docent als onderzoeker: volkomen terecht werd hem in 1986, toen hij met emeritaat ging, 'de prestigieuze internationale Joost-van-den-Vondelpreis' toegekend (p. 66). Van zijn wetenschappelijke bevlogenheid en flamingantische engagement getuigde ook zijn vijftienvijf jaar volgehouden 'redactiesecretarisschap' van *Wetenschappelijke Tijdingen*, dat zich mede onder zijn impuls (bijna) uitsluitend ging richten op de historiografie van de Vlaamse beweging. Hoewel De Grauwe aanstipt dat De Smet voor geen sneer of apodictische uitspraak verlegen zat, heb ik hem zelf als een competente, bevlogen en integere hoogleraar én examinator mogen ervaren. Tot de schare hoog aangeschreven professoren behoort ook Herman Uyttersprot (1909-1967), die na een carrière in het rijksonderwijs, in 1945 werd aangesteld tot plaatsvervanger van de onberekenbare en opportunistische Fabrice Polderman (1885-1948), die bij het begin van de Tweede Wereldoorlog naar Brazilië vertrok en er in mysterieuze omstandigheden overleed. Uyttersprot werd in 1951 benoemd tot gewoon hoogleraar en combineerde een imposante intellectuele statuur met volkse menselijkheid en een levenslange gehechtheid aan zijn geboortedorp Denderbelle, waar hij lange tijd de bibliotheek van het Willemsfonds openhield en 'actief lid [was] van de muziekmaatschappij de Jonge Denderlingen' (p. 220). Als onderzoeker richtte hij opzienbarend werk op het gebied van de Heine- en Kafkastudie, terwijl zijn interesse voor het Duitse expressionisme hem er ook toe aanzette 'zich te verdiepen in het proza en de poëzie van Paul van Ostaïjen' (p.

221). Hij was bovendien een van de pedagogisch meest getalenteerde en inspirerende docenten uit de geschiedenis van de Gentse opleiding Germaanse filologie. In zijn privéleven wist hij zich te omringen met schrijvers van bijzondere snit zoals Suzanne Lilar en Louis-Paul Boon, die hem opvoert als 'professor Spothuyzen' in zijn meesterwerk *De Kapellekensbaan* (1953). Tot zijn oud-studenten behoorden schrijver en Boonkenner Paul De Wispelaere (1928-2016), aan wie in 1998 de Prijs der Nederlandse Letteren werd toegekend, en de flamingantische marxist Ludo Abicht, die literatuur en filosofie doceerde in de VSA en aan de Universiteit Antwerpen. De jaarlijkse scriptieprijs van de BGG wordt 'als blijk van erkentelijkheid de Herman Uyttersprot-prijs genoemd' (p. 222).

In hun verantwoording wijzen de samenstellers Yves T'Sjoen en Els Van Damme erop dat 'de bijdragen divers van aard' zijn (p. 261). Dat is op zijn minst een understatement, zoals wellicht iedereen zal beamen bij het lezen van de bijdragen over Jan-Albert Goris (1899-1984), Pierre Albert Lentz (1805-1874), Joseph Lhoneux (1877-1924) en Jakob Wolff (1828-1899), met wiens portret deze reeks biografieën besluit. Bovendien bevatten sommige ervan smeugige anekdotes, zoals die over Willem Pée of Gilbert De Smet, terwijl andere een veeleer droog feitenrelaas serveren, zoals die over de weliswaar gerespecteerde taalkundige Cecile Tavernier-Vereecken (1915-2000). Voor alle stukken geldt dat ook de minder fraaie of (klein) menselijke kanten niet worden verdonkemaand, zoals hiervoor allicht is gebleken. Die openheid kenmerkt ook het levensverhaal van professor Vergelijkende literatuur Walter Thys (1924-2015), die in opvolging van Van Elslander, ook Nederlands in Rijsel doceerde. 'De vriendelijke, wat afstandelijke en wollige Thys slaagt er niet in studenten wild te maken voor zijn onderwerp' (p. 215), klinkt het enigszins vergelijkend.

Het feit dat enkele lemma's bijna letterlijk zijn overgenomen van niet altijd even bijgewerkte digitale bronnen, zorgt ervoor dat sommige recente inzichten niet zijn verwerkt. Dat geldt met name voor het overigens degelijke stuk van Hans Vandevoorde over Karel Van de Woestijne (1878-1929), waarin de dichter als professor nauwelijks aan bod komt. Daarvoor is het uitwijken naar Peter Theunyncks bijdrage 'In den rug geschoten' in *Wetenschappelijke Tijdingen* (2003), de voor de AKO-literatuurprijs genomineerde Karel Van de Woestijne-biografie (2010) van Theunynck of een vroegere bijdrage van Van Elslander over 'het Gentse professoraat van Van de Woestijne' in *Spieghel Historiael* (1980) van de BGG. En soms, zij het gelukkig niet vaak, lijkt me de omvang, of beter, karigheid van een bijdrage niet helemaal in overeenstemming met de wetenschappelijke status die een hoogleraar geniet. Johan Taeldeman, die niet alleen de transformationeel-generatieve grammatica (vooral de fonologische component) in Gent introduceerde, maar ook buiten het academische milieu zijn liefde voor Cyriel Buysse (1859-1932), de standaardtaal en het dialect én het belang van meertaligheid kwistig met het (Vlaamse) publiek deelde, komt er nogal bekaaid af. Maar op die enkele kanttekeningen na is deze portrettengalerij een voltreffer en een pluim op de hoed van de BGG. Dat is in de eerste plaats de verdienste van de redactie en van Marc Vermeulen, Marc Carlier en Jacques Van Keymeulen, die het leeuwendeel van dit kloeke 'proffenboek' voor hun rekening hebben genomen.